

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



انتشارات دانشگاه علوم پزشکی مشهد، شماره ۲۶۷

مروری بر تاریخچه پزشکی در اسلام و ایران

تألیف:

عمادالدین دارچینی مراغه - فاطمه نوعی - نوید سرو آزاد

با همکاری:

کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی مشهد
مرکز تحقیقات سم شناسی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد
کانون های فرهنگی - هنری اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد

سرشناسه :	دارچینی مراغه، عمادالدین
عنوان و نام پدیدآور :	مروری بر تاریخچه پزشکی در اسلام و ایران / تألیف عمادالدین دارچینی مراغه، فاطمه نوعی، نوید سرو آزاد ۱ با همکاری کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مرکز تحقیقات سم شناسی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، کانون های فرهنگی دانشگاه فردوسی مشهد.
مشخصات نشر :	مشهد: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مشهد، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری :	۱۶۰ ص.
فهرست :	(انتشارات دانشگاه علوم پزشکی مشهد؛ شماره ۲۶۷).
شابک :	(ISBN: 978-600-6331-59-1)
وضعیت فهرست نویسی :	فبا.
یادداشت :	واژه نامه.
موضوع :	پزشکی اسلامی -- تاریخ.
موضوع :	پزشکی ایرانی -- تاریخ.
موضوع :	پزشکی سنتی -- ایران -- تاریخ.
شناسه افزوده :	نوعی، فاطمه.
شناسه افزوده :	سرو آزاد، نوید.
شناسه افزوده :	دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مشهد.
شناسه افزوده :	دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مشهد، کمیته تحقیقات دانشجویی.
شناسه افزوده :	دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مشهد، مرکز تحقیقات سم شناسی.
شناسه افزوده :	دانشگاه فردوسی مشهد، کانون های فرهنگی.
رده بندی کنگره :	R ۱۴۳ / ۵۲ م ۴ ۱۳۹۱
رده بندی دیویی :	۶۱۰
شماره کتابخانه ملی :	۳۰۴۶۶۷۶



انتشارات دانشگاه علوم پزشکی مشهد، شماره ۲۶۷

مروری بر تاریخچه پزشکی در اسلام و ایران

تألیف

عمادالدین دارچینی مراغه - فاطمه نوعی - نوید سرو آزاد

وزیری، ۱۵۰ صفحه، ۳۲۰ نسخه، چاپ اول، بهار ۱۳۹۲

امور فنی و چاپ : مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد

بها: ۴۵۰۰۰ ریال

بسمه تعالی

انتشارات دانشگاه علوم پزشکی مشهد - به عنوان یک نهاد علمی - فرهنگی، چاپ و نشر، کتابهای مورد استفاده استادان و دانشجویان رشته‌های علوم پزشکی را از وظایف اساسی خود می‌داند و بر آن است تا با انتشار متون مربوط به علوم پزشکی، هم بر اعتبار و اعتلای آنها بیفزاید و هم موجبات دل‌گرمی و شور و نشاط امر تحقیق را در پی‌جوییهای علمی فراهم آورد. به یقین چاپ و نشر آثار معتبر علمی، امکان دستیابی اهل تحقیق را به منابع مختلف و گوناگون علمی مورد نیاز به بهترین صورتی میسر و ممکن خواهد ساخت و راه را برای تحقیقات بعدی هموار خواهد کرد.

باید گفته شود که گستردگی فعالیتهای مربوط به نشر، در قلمرو ناشران خصوصی، نه تنها از مسئولیت مراکز معتبر دانشگاهی، به‌کوشش در این زمینه‌ها با تکیه بر جنبه‌های علمی و فرهنگی موضوع نمی‌کاهد، بلکه به دلایل گوناگون، از جمله لزوم بررسیهای دقیق کارشناسی، ویرایشهای علمی و فنی، و نیز توجه حداکثر به توان مالی مخاطبان آثار، به‌ویژه دانشجویان، ایجاب می‌کند که دانشگاههای دولتی دامنه خدمات خود را با تکیه بر جنبه‌های کیفی، و گاه صرف‌نظر از بازده اقتصادی گسترش دهند.

مسئولان انتشارات دانشگاه علوم پزشکی مشهد، با اشتیاق و احاطه تمام می‌خواهند تا جدیدترین آثار مربوط به دانشهای پزشکی را به بهترین شیوه فراهم آورند و بکوشند تا آثار منتشر شده با کیفیت مطلوب عرضه گردد. در عین حال انتشارات دانشگاه علوم پزشکی مترصد دریافت نظرها و انتقادهای به‌جا و سازنده اهل نظر می‌باشد تا از این طریق بتواند به کمال آثار منتشره خویش بیفزاید.

معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مشهد با استعانت از الطاف خداوندی امیدوار است که نشر این اثر همانند دیگر آثار انتشارات دانشگاه علوم پزشکی مشهد با نظارت همه‌جانبه این معاونت، و با تکیه بر ابتکار و کوشش اعضا و کارشناسان دانش‌آموخته خویش و نیز ایجاد ارتباط محکم و پایدار با جامعه پزشکی و دانشجویان پژوهشگر، در جهت ارتقای کیفی و تنوع موضوعات مورد نیاز دانش‌پژوهان رشته‌های علوم پزشکی گامهای مؤثر بردارد تا مورد استفاده دانشجویان و محققان، طبع صاحب‌نظران و دانشگاهیان نکته‌بین قرار بگیرد.

انتشارات دانشگاه علوم پزشکی مشهد

فهرست مطالب

مقدمه

پیشگفتار

بخش اول: اسلام و پزشکی

فصل اول: پزشکی قبل از اسلام.....	۱
(۱) تاریخچه پزشکی.....	۱
(۲) تاریخ پزشکی دوره قبل از اسلام.....	۲
(۳) پزشکان عرب در عهد جاهلیت.....	۶
(۴) زنان و پزشکی.....	۸
فصل دوم: پزشکی بعد از اسلام.....	۹
(۱) پزشکی در اسلام.....	۹
(۲) نخستین پزشک مسلمان.....	۱۷
(۳) پزشکی در دوران خلافت امویان.....	۱۸
(۴) پزشکی در دوران خلافت عباسیان.....	۱۹
(۵) بررسی بیمارستانها در جهان اسلام.....	۲۳
(۶) اهمیت پزشکی در اسلام.....	۲۵
(۷) اخلاق پزشکی در اسلام.....	۲۹
(۸) نظام بهداشتی اسلام.....	۳۳
(۹) پیشرفت‌های حیرت‌انگیز طب اسلامی.....	۳۶

عرصه علم و دانش و ارتقاء فرهنگ بشری به شمار آمده است. سرزمینی که والاترین مراحل مدنیت از جمله حکمت، فلسفه، کشورداری، پزشکی، ادب، اخلاق، عرفان، نجوم، ریاضیات، تاریخ، جغرافیا، و هیأت، ماوراءالطبیعه، منطق، هندسه، هنر، معماری، زیان و ادبیات و بسیاری دیگر را سپری نموده تا به این نقطه برسد. این سرزمین از دیرباز، مهد تمدن‌های بزرگ بوده و از لحاظ علمی به‌ویژه علم طب، وزنه‌ای سترگ به شمار می‌آمده است.

موضوع طب و طبابت و اطباء و بیمارستان و تاریخ آن‌ها در ایران باستان، از علومى است که اغلب مورخین، بدان‌ها اشاره نموده و این علم به مانند بسیاری از علوم دیگر در کشور ما از دوران قدیم و دنباله آن در دوران هخامنشی‌ها و اشکانیان و ساسانیان مقامی ارجمند داشته است.

کتاب مورخین و تذکره نویسان نشان‌گر آن است که طب ایران در دوران قبل از اسلام (به‌ویژه در دوران ساسانیان) بسیار پر ارزش بوده و موسسات پزشکی در کشور ما بسیار معتبر بوده است.

علم پزشکی در ایران بعد از ورود اسلام فراوان و شایع‌تر شده است. با ظهور اسلام و تأکید آن بر علم‌اندوزی و توجه به علم پزشکی تأثیرات زیادی بر پیشرفت علوم در کشورهای اسلامی به‌ویژه ایران گذاشته شد که خود مهد علم و تمدن بوده است. در این کتاب سعی شده است به علم پزشکی در ایران و تحولات آن علم با ورود اسلام پرداخته شود.

این کتاب مشتمل بر ۴ فصل است؛ فصل اول آن به کلیات علم طب اختصاص یافته است. فصل دوم به تاریخچه پزشکی در یونان، مصر و ایران باستان اشاره دارد و نیز اشاره‌ای به پزشکی قبل از اسلام و بعد از اسلام گردیده است. فصل سوم کتاب به پزشکی در ایران اختصاص یافته است، در این فصل سعی شده تا به مهمترین دوره‌های طب و طبابت در ایران پرداخته شود و در آخر فصل چهارم کتاب به پزشکی در اسلام با بررسی جوانب مختلف آن پرداخته شده است.

پیشگفتار

در مورد پزشکی و راز و رمز های آن، سخن بسیار است و امروز به برکت نظام اسلامی، جریان طب برآمده از فرهنگ اسلامی و ایرانی قوت گرفته است و در حال رشد و شکوفایی می باشد.

ظهور اسلام و توجه خاص آن به بهداشت و حفظ الصحة بودن سبب گردید دانشمندان اسلامی نو آوریها و ابتکاراتی را در توسعه و پیشرفت علم طب (پزشکی) به منصف ظهور برسانند که قرن ها آثار گران بهای آن ها مورد بهره برداری اروپائیان و غربی ها قرار گرفت. در اوایل دانشمندان اسلامی اطلاعات مربوط به علم پزشکی را از طریق ترجمه کتب یونانی، هندی، سریانی، ایرانی از معلومات پزشکانی چون بقراط، جالینوس و... به دست می آوردند. سپس با تلاش و پشتکار خود و حمایت خلفا توانستند با تألیف کتب نفیس، خدمات شایان توجهی در علم پزشکی به جامعه بشری عرضه نمایند. و البته این همه تأکید اسلام به رعایت دستورات بهداشتی از آن جهت است که برای انسان ارزش قائل است و او را موجودی شریف می داند و می خواهد مراحل حصول به کمال نهایی و مقصد اصلی حیات را برای او به بهترین وجه فراهم سازد.

بدین ترتیب می توان گفت؛ در میان تمامی دانش های بشری، علوم پزشکی که با جان و روان انسان ارتباط دارد، از منزلت و شرافت ویژه ای در گستره حیات بشری برخوردار است و اسلام که خود دین کامل و جامعی است، به این دانش مهم توجه کافی نشان داده است. چرا که در آموزه های دینی، نکات بسیار گرانبهائی در زمینه های مختلف پزشکی به معنای عام آن یعنی پزشکی جامع نگر، وجود دارد که می توان با دقت در آن ها، به ژرفای تعالیم دین اسلام پی برد و بر حقانیت آن صحه گذاشت. همچنین می توان اعلام نمود که اسلام با بیان رسای خود، حیاتی دوباره به دانش پزشکی بخشیده و فصل نوینی را فرا روی این علم گشوده است.